

قرارداد عدم رقابت

گروه وکلای مدافع دادگستری ایران

قرارداد عدم رقابت (Non compete or not to compete agreements) یا توافق عدم رقابت یا شرط عدم رقابت که از آن به عنوان قرارداد عدم تجارت نیز یاد می شود توافقی ناظر به تحدید یا منع رقابت بوده و یکی از قراردادهای رایجی محسوب می شود که در حمایت از اسرار تجاری، میان کارفرمایان و مستخدمان منعقد می شود تا مستخدم را پس از خاتمه رابطه استخدامی از رقابت با کارفرمای سابق خود منع سازد. از آنجایی که قرارداد عدم رقابت یکی از قراردادهای مهمی است که توسط شرکت ها به کارمندان ارائه می گردد، مقاله پیشرو به بررسی این قرارداد پرداخته و به دنبال آگاه سازی مخاطبان به علت انعقاد این قرارداد می باشد.

قرارداد عدم رقابت چیست؟

قرارداد عدم رقابت یا NCA قراردادی است که به موجب آن یک طرف در برابر دیگری متعهد می شود تا برای مدتی متعارف و در قلمروی جغرافیایی محدود و جهت حفظ منافع مشروع، بطور مستقیم یا غیرمستقیم، از انجام فعالیت هایی که متضمن رقابت با او (متعهدله) باشد خودداری کند.

تعریف های دیگری نیز از قرارداد عدم رقابت ارائه گردیده است.

برخی قرارداد عدم رقابت را توافقی می دانند که اختیارات اشخاص را در اشتغال محدود می کند و عده ای این قرارداد را قراردادی خوانده اند که در آن یک شخص با دیگری توافق می کند به تجارت خاصی با شخص ثالث در آینده مشغول نگردد.

بسیاری از شرکت ها پیش از استخدام این قرارداد را به منظور غلبه بر تهدید نقض اسرار تجاری با کارمند خود منعقد می نمایند.

در واقع قرارداد عدم رقابت یکی از ابزارهایی است که با استفاده از آن شرکت می‌تواند از منافع قانونی خود حفاظت نماید.

فایده قرارداد عدم رقابت برای شرکت‌ها

کارکرد اصلی قرارداد عدم رقابت پیش‌بینی نوعی محدودیت در رقابت بین بنگاه‌ها می‌باشد. توضیح آنکه زمانی که یک کارمند در یک سازمانی مشغول فعالیت می‌شود، کارفرما برای افزایش مهارت‌های تخصصی و آموزش آن کارمند هزینه می‌کند. همچنین، بسته به نوع فعالیت کارمند، کارفرما همه یا قسمتی از اسرار و اطلاعات محرمانه و ارزشمند خود را در جریان کار در اختیار او قرار می‌دهد. حال اگر پس از مدتی کارمند از سازمان جدا شده و خود به رقابت با کارفرمای سابق بپردازد و یا به استخدام رقیب او درآید، این مسئله به ضرر کارفرما تمام شده و همچنین توان رقابتی او کاهش خواهد یافت. همچنین ممکن است کارمند با سوءنیت به افشای اسرار کارفرمای سابق و یا بهره‌برداری از آنها در تجارت جدید خود بپردازد یا در مواردی بطور ناخواسته در شرایطی قرار گیرد که اسرار شرکت سابق را فاش نماید. تمامی موارد بیان‌شده لزوم امضای قرارداد عدم رقابت را توجیه می‌نمایند.

آیا انعقاد قرارداد عدم رقابت از نظر قانونی صحیح است؟

قرارداد عدم رقابت به عنوان مصداقی از سلب حق جزئی، مشروع و قانونی است. توضیح آنکه ماده ۹۵۹ قانون مدنی مقرر می‌دارد: هیچکس نمی‌تواند به طور کلی حق تمتع یا حق اجرای تمام یا قسمتی از حقوق مدنی را از خود سلب کند. از مفهوم مخالف این ماده برداشت می‌گردد که حقوق مدنی یا همان حقوق و آزادی‌های بشری بطور جزئی قابل سلب شدن است. همانگونه که برای مثال در قرارداد فروش یک مال طرفین می‌توانند شرط عدم انتقال مال فروخته شده برای مدت معین و بصورت محدود نموده و از نظر قواعد عمومی شرط مذکور صحیح و الزام‌آور می‌باشد. به همین خاطر باید گفت قرارداد عدم رقابت نیز سلب آزادی در زمینه‌ی رقابت با دیگری، آن هم در محدوده زمانی و مکانی معین، نمی‌تواند مخالف اخلاق حسنه و یا قوانین باشد. بنابراین مانع قانونی برای این امر وجود ندارد. البته باید توجه داشت که اگر یک قرارداد عدم رقابت بصورت نامحدود و مطلق بوده و به گونه‌ای باشد که هدف آن از بین بردن حق آزادی شغل و تأمین معاش اشخاص بوده و به حقوق بنیادین انسان خدشه وارد آورد، دیگر مصداقی از سلب جزئی حق نبوده و به علت خلاف قواعد آمره بودن، باطل و بلااثر می‌باشد.

آیا قرارداد عدم رقابت به ضرر کارمند است؟

در پاسخ به این پرسش باید گفت اگرچه ممکن است قرارداد عدم رقابت به نوعی سبب تسلط کارفرما بر کارمند شده و کارمند را جهت جدایی از کارفرمای نخست و استفاده از تجربه و تخصصش نزد کارفرمای جدید یا بطور

مستقل با مانع روبه‌رو نماید، اما قرارداد عدم رقابت محدودیت زمانی و مکانی داشته و نمی‌توان در این قرارداد کارمند را بطور کلی و برای همیشه از این حق محروم نمود. بنابراین، این قرارداد به نوعی مانع موقتی محسوب می‌گردد و به آزادی فردی کارمند خللی وارد نمی‌نماید.

برای صحت قرارداد عدم رقابت وجود چه شرایطی لازم است؟

قرارداد عدم رقابت قراردادی مبتنی بر ترک فعل بوده و مطابق ماده ۱۰ قانون مدنی با رعایت شرایطی صحیح و معتبر می‌باشد. جهت صحت قرارداد عدم رقابت، رعایت موارد زیر الزامی است:

۱- موضوع معین

موضوع قرارداد عدم رقابت باید صریح و معین باشد. این قرارداد باید دقیقاً مشخص سازد مستخدم از چه نوع اقداماتی منع شده و در چه زمینه‌ای حق فعالیت ندارد. اگر کارفرما قصد تحدید ارتباط مستخدم با مشتریان خود را دارد باید آنها را صریحاً معین کند یا حداقل به نحوی آنها را در قرارداد مشخص سازد که معلوم باشد مقصود چه اشخاصی هستند. در قرارداد عدم رقابت نمی‌توان فعالیت کارمند را بطور کلی و در تمامی زمینه‌ها منع نمود. در واقع از آنجایی که موضوع قرارداد محدوده حقوق و تکالیف طرفین را مشخص می‌کند، باید به صورت روشن بیان گردد تا برای تمام افراد ذینفع در قرارداد فهمیده شود.

۲- وجود منافع موجه

وجود منفعت مشروع و عقلایی جهت انعقاد این قرارداد لازم است و قراردادی که منفعت عقلایی نداشته باشد، مستند به مواد ۲۱۵ و ۳۴۸ قانون مدنی باطل می‌باشد. قرارداد عدم رقابت نباید جنبه‌ی تنبیهی داشته باشد و بدون وجود علت خاصی کارمند را در محدودیت قرار دهد. بلکه کارفرما در این قرارداد باید بطور منطقی نشان دهد که حمایت از اسرار تجاری و مزایای رقابتی انعقاد این قرارداد را توجیه می‌سازد. اگر قرارداد عدم رقابت به گونه‌ای تنظیم گردد که فعالیت‌هایی را که به منافع رقابتی کارفرما لطمه نمی‌زند و احتمال استفاده یا افشای اسرار در آن نمی‌رود محدود سازد، قرارداد فاقد اعتبار خواهد بود.

۳- محدودیت زمانی

یکی از شرایط مهم صحت قرارداد عدم رقابت شرط محدودیت زمانی است و کارفرما نمی‌تواند با توسل به شرط عدم رقابت، مستخدم را برای همیشه از فعالیت‌های رقابتی ممنوع کند بلکه باید مدت زمان محدود و معین در قرارداد مشخص گردد در غیر این صورت، توافق بی‌اعتبار می‌باشد.

در خصوص اینکه قرارداد عدم رقابت باید برای چه مدتی باشد معیار دقیق و واحدی وجود ندارد اما بطور کلی محدودیت زمانی این قرارداد باید با توجه به اوضاع و احوال، متعارف باشد. در واقع به عنوان یک معیار کلی در بررسی محدودیت زمانی قرارداد عدم رقابت، باید آن دسته را متعارف و مجاز شمرد که سبب مشقت غیرمتعارف و خارج از توان مستخدم نشود و وی را در گذراندن زندگی خود با مشکل جدی مواجه و جامعه را نیز از خدمات ویژه او محروم نسازد.

۴- نیاز به شرط عوض

در خصوص اینکه قرارداد عدم رقابت نیاز به شرط عوض دارد یا خیر نیز باید اضافه نمود در حقوق ایران برای صحیح بودن قرارداد عدم رقابت شرط عوض در نظر گرفته نشده است. با این حال، از آنجایی که این قرارداد منجر به نوعی ارتقای جایگاه کارفرما در مقابل کارمند می‌گردد، جهت ایجاد توازن میان منافع طرفین، در نظر گرفتن شرط عوض به عدالت نزدیک‌تر خواهد بود.

مزایای قرارداد عدم رقابت چیست؟

قرارداد عدم رقابت موجب حفاظت از اطلاعات محرمانه شرکت شده و با منع موقت از انجام فعالیت‌هایی که به افشا یا بهره‌برداری غیرمجاز از این اطلاعات منجر می‌شود، از منافع شرکت حمایت می‌نماید. قرارداد عدم رقابت همچنین ابزاری جهت حفظ مصالح عمومی از طریق حمایت از مالکیت خصوصی و امتیازات تجاری بوده و از نوآوران و دارندگان اطلاعات محرمانه ارزشمند حفاظت می‌نماید. همچنین قرارداد عدم رقابت سبب می‌شود کارفرمایان انگیزه‌ی بیشتری برای سرمایه‌گذاری در زمینه‌ی رشد نیروی انسانی خود داشته باشند.

قرارداد عدم رقابت و اسرار تجاری

اسرار تجاری شامل مواردی همچون اطلاعات، روش‌های انجام داد و ستد، فنون، ابزارها، تکنیک‌ها و فرآیندها، اطلاعات مالی، فهرست مشتریان، طرح‌های تجاری و مانند این‌ها می‌باشد که بطور مستقل دارای ارزش اقتصادی بوده و در دسترس عموم قرار ندارد. توافق عدم رقابت نوعی تمهید برای حفظ این اسرار تجاری و اطلاعات محرمانه می‌باشد چراکه به دست آوردن این اسرار برای شرکت مستلزم تلاش و هزینه بوده و دارای ارزش بالایی برای دارنده‌ی آن در مقابل رقبا می‌باشد.

تفاوت قرارداد عدم رقابت با قرارداد رازداری چیست؟

تفاوت این دو قرارداد در تعریف آنها نمایانگر است. همانگونه که بیان گردید، توافق عدم رقابت توافقی است که به موجب آن، شخصی تعهد می‌کند تا به منظور حفظ منافع مشروعی، برای مدت محدود و متعارف و در قلمرو جغرافیایی مشخصی که متناسب با حدود منافع متعهدله هستند، به نحو مستقیم یا غیر مستقیم، از انجام فعالیت‌هایی که متضمن رقابت با متعهدله باشد، خودداری نماید.

قرارداد رازداری یا محرمانگی یا توافق عدم افشا قراردادی است که به موجب آن یک طرف در برابر دیگری تعهد می‌کند تا اطلاعات معینی را محرمانه نگاه داشته و از استفاده یا افشای آنها خودداری نماید. مهم‌ترین کارکرد این قرارداد، همانگونه که از عنوان برمی‌آید، حفظ محرمانگی اطلاعات ارزشمند و در مرحله بعد، جلوگیری از سوء استفاده دریافت‌کننده آنهاست.

بنابراین، همانطور که مشاهده می‌گردد تفاوت اصلی میان قرارداد عدم رقابت با قرارداد رازداری در این است که در قرارداد عدم افشا، دریافت‌کننده اطلاعات صرفاً متعهد به حفظ و عدم آشکارسازی آنها برای دیگران شده و منعی در انجام فعالیت‌های مشابه مستقلاً برای خود یا رقبا ندارد. باید توجه نمود که در قرارداد عدم رقابت فرد می‌تواند افشای اسرار کند ولی حق رقابت ندارد مگر اینکه در متن قرارداد عدم رقابت، افشای اسرار به منظور منافع رقابتی از کارمند منع شده باشد.

تفاوت قرارداد عدم رقابت با قرارداد عدم ترغیب

قرارداد عدم ترغیب، قراردادی است میان رقبای بالفعل یا بالقوه که به موجب آن، یک طرف در برابر دیگری تعهد می‌کند تا برای مدت زمان متعارف و در محدودی جغرافیایی خاصی، مشتریان و مستخدمان طرف مقابل را برای برقراری تعاملات تجاری با خود یا دیگری، ترغیب و تحریک ننماید. قرارداد عدم ترغیب، در اصل نوعی قرارداد عدم رقابت محسوب می‌شود. با این وجود تفاوتی که به این دو قرارداد وجود دارد این است که موضوع قرارداد عدم ترغیب محدود به ترغیب و تحریک می‌باشد در حالی که عنوان عدم رقابت یک عنوان کلی بوده و شامل هر نوع فعالیت متضمن رقابت می‌گردد.

انحلال قرارداد عدم رقابت

قرارداد عدم رقابت همانند سایر قراردادها، ممکن است از طریق توافق طرفین یا همان اقاله پایان یابد. اما موارد دیگری همچون فسخ قرارداد عدم رقابت، انفساخ قرارداد عدم رقابت و بطلان قرارداد عدم رقابت نیز می‌تواند منجر به انحلال این قرارداد شوند.

فسخ قرارداد عدم رقابت:

اگر قرارداد به گونه‌ای تنظیم شده باشد که یکی از موجبات قانونی فسخ را فراهم آورد، برای نمونه تدلیس در فرآیند انعقاد قرارداد (مواد ۴۳۷ و ۴۳۸ قانون مدنی)، قرارداد در معرض فسخ قرار می‌گیرد.

لازم به ذکر است تخلف از شرط عدم رقابت در ابتدا نمی‌تواند موجب فسخ قرارداد گردد بلکه متعهدله ابتدا باید الزام متعهد به انجام شرط را بخواهد و در صورت عدم امکان، قرارداد مذکور فسخ می‌گردد.

البته باید توجه داشت از آنجایی که توافق عدم رقابت غالباً بصورت شرط ضمن قرارداد دیگر به سود متعهدله منعقد می‌گردد، همانند سایر شروط متعهدله می‌تواند از حق خود نسبت به آن صرفنظر کرده و متعهد را مجاز به رقابت با خود سازد.

انفساخ قرارداد عدم رقابت :

انفساخ از نظر حقوقی حالتی است که به موجب آن توافقی که به صورت معتبر منعقد شده بصورت قهری و بدون آنکه اراده‌ی طرفین در آن دخیل باشد، منحل می‌گردد.

انفساخ قرارداد عدم رقابت با مواردی همچون فوت مستخدم، علنی شدن اسرار تجاری موضوع توافق و افشای اسرار تجاری با هدف حمایت از منافع عمومی محقق می‌گردد.

بطلان قرارداد عدم رقابت :

قرارداد عدم رقابت همانند سایر قراردادها از شرایط عمومی اعتبار عقد پیروی می‌کند. بنابراین اگر قرارداد در زمانی که شخص دچار جنون ادواری است منعقد گردد، مستند به مواد ۲۱۲ و ۱۲۱۳ قانون مدنی بی‌اعتبار است.

همچنین اگر این قرارداد دارای موضوع معین نبوده یا منفعت مشروعی نداشته باشد باطل است. همچنین اگر قرارداد عدم رقابت فاقد مدت زمانی معین و محدود باشد فاقد اعتبار است.

نمونه قرارداد عدم رقابت

بہتر است جهت تنظیم دقیق قرارداد عدم رقابت از راهنمایی و کمک وکیلی مجرب بهره‌مند گردید. با این حال به منظور آشنایی بیشتر مخاطبان نمونه‌ای از متن قرارداد عدم رقابت در ادامه آورده شده است:

این قرارداد بر اساس اصل آزادی و لزوم قراردادها و مستند به ماده ۱۰ قانون مدنی و با احراز رعایت قواعد عمومی قراردادها تنظیم و امضا گردید:

ماده ی ۱- مشخصات طرفین قرارداد

آقا/خانم/شرکت به مدیریت/ نمایندگی به شماره ملی/ شماره ثبتی به نشانی شماره تلفن ثابت و شماره همراه به عنوان کارفرما می‌باشد.

آقا/ خانم/ شرکت به مدیریت/ نمایندگی به شماره ملی/ شماره ثبتی به نشانی شماره تلفن ثابت و شماره همراه به عنوان مستخدم/همکار متعهد به عدم رقابت می‌باشد.

ماده ۲- تعریف اصطلاحات قرارداد

۱. رقابت: هرگونه اقداماتی که موجب تقابل منافع گردد.

۲. اسرار تجاری: شامل تمامی اطلاعاتی است که حین فعالیت مستخدم در اختیار او بوده است. اسرار تجاری شامل موارد زیر می‌گردد :

اطلاعات و داده‌های فنی و مهارتی، طرح‌ها، یادداشت‌ها، نقشه‌های شرکت، استراتژی شرکت، برنامه‌ها و نرم افزارها، اختراعات، ایده‌ها، ابزارها، اسناد قراردادی و حقوقی، اطلاعات مالی، اطلاعات نسبت به مشتریان، قیمت‌ها، آزمایش‌ها، اطلاعات مربوط به نتایج بازاریابی، اسرار تجاری و محصولات عرضه نشده استارت‌آپ، ایده‌های تبلیغاتی، مشخصات فنی کارگاه یا محل فعالیت شرکت، طرح‌های اقتصادی و فهرست سرمایه‌گذاران و دیگر امور فنی، مالی

و تجاری مرتبط با موضوع فعالیت شرکت که در اختیار شخص مستخدم قرار دارد یا ایشان به آن ها دسترسی دارد.

ماده ۳- موضوع قرارداد

این قرارداد تعهد یکجانبه مستخدم/همکار مبنی بر عدم رقابت با متعهدله می باشد. همچنین مستخدم/همکار مجاز نمی باشد اسرار تجاری مذکور در بند ۲ ماده ۲ این قرارداد را در اختیار ثالث قرار دهد .

ماده ۴- مدت زمان اعتبار قرارداد

این قرارداد از زمان انعقاد در تاریخ .../.../... تا تاریخ .../.../... معتبر و الزام آور می باشد .

همچنین متعهد این قرارداد (مستخدم/همکار) پس از قطع همکاری با شرکت، اگرچه از تاریخ اعتبار این قرارداد گذشته باشد، ملزم به حفظ اسرار تجاری شرکت می باشد.

ماده ۵- تعهدات مستخدم/همکار

۱. مستخدم/همکار متعهد می گردد از انجام هرگونه فعالیت که متضمن رقابت با شرکت است خودداری

نماید. عدم رقابت موضوع این بند اعم از رقابت مستقیم و رقابت غیرمستقیم می باشد. همچنین تعهد عدم رقابت شامل کسب و کار شخصی مستخدم/همکار و استخدام/همکاری در شرکت ثالث است.

۲. مستخدم/همکار متعهد می گردد از اسرار تجاری شرکت که در مدت استخدام/همکاری در این شرکت بدست آورده، حتی پس از پایان همکاری با شرکت، حراست و محافظت نموده و تحت هیچ عنوان آن را در اختیار ثالث قرار نداده و شخصا نیز از آن استفاده ننماید.

۳. مستخدم/همکار متعهد می گردد پس از پایان رابطه‌ی استخدامی/همکاری از اقدامات و ایده‌های خلاقانه‌ی خود که در مدت همکاری با شرکت برای شرکت فراهم آورده است شخصا در کسب و کار خویش و در شرکت یا همکاری با شخص ثالث استفاده ننماید.

۴. در صورت تأسیس کسب و کار مشابه اگرچه با ارائه ایده‌ای جدید با کسب و کار موضوع قرارداد حاضر، همکار نبایستی کسب و کار خویش را در شهر ... که محل فعالیت کسب و کار موضوع این قرارداد است، پایه‌گذاری نماید و حداقل مسافت ... کیلومتر را رعایت نماید.

۵. تعهد شخص متعهد به رعایت مواد موضوع این قرارداد، تعهد به نتیجه می باشد.

ماده ۶- جبران خسارت

در صورت عدم رعایت مفاد این قرارداد، متعهد ملزم به جبران خسارات مادی و معنوی‌ای است که به کارفرما وارد می شود. تقویم خسارات مذکور بر عهده کارشناس مالی شرکت بوده و ایشان هر مبلغی را نسبت به جبران خسارت وارده تعیین نماید، مستخدم/همکار حق اعتراض به آن نخواهد داشت .

علاوه بر جبران خسارات فوق، متعهد ملزم می گردد در صورت نقض تعهدات پذیرفته شده مندرج در این قرارداد، مبلغ ریال از بابت وجه التزام نیز پرداخت نماید.

ماده ۷- اختلافات ناشی از قرارداد

اختلافات ناشی از این قرارداد ابتدا از طریق سازش میان طرفین حل و فصل می گردد. در صورت عدم حصول سازش میان طرفین، حل اختلافات از طریق مراجع قضایی خواهد بود .

وقوع حادثه یا شرایط غیرقابل پیشبینی، غیرقابل کنترل و خارج از اراده‌ی متعهد بطوری که اجرا موضوع قرارداد را غیرممکن سازد، رافع مسئولیت متعهد می‌باشد.

ماده ۹- امضا و اثر انگشت قرارداد

شخص مستخدم/همکار به هنگام امضای قرارداد حاضر، با آگاهی کامل نسبت به مفاد این قرارداد و وظایف و مسئولیت خویش اقدام به امضای این قرارداد می‌نماید و ادعای جهل به مفاد آن رافع مسئولیت نمی‌باشد .

قرارداد حاضر در ... نسخه و ۹ ماده با اعتبار واحد هر نسخه تنظیم شده و برای طرفین آن لازم‌الاجرا می‌باشد.

امضاء و اثر انگشت صاحب کارفرما/نماینده قانونی ایشان

امضاء و اثر انگشت مستخدم/همکار/ یا نماینده قانونی ایشان

امضاء و اثر انگشت شهود

در آخر باید گفت مبادله اطلاعات محرمانه در تعاملات تجاری امری معمول و در غالب موارد غیر قابل اجتناب است و دارندگان این دست اطلاعات همواره می‌کوشند تا به طرق مقتضی، بستری حفاظتی برای آنها فراهم آورند. یکی از این ابزارها قرارداد عدم رقابت یا توافق عدم رقابت است که کارکرد اصلی آن ، پیشبینی نوعی قیدوبند مشروع در رقابت به منظور حفاظت از اطلاعات محرمانه می‌باشد.

با این وجود، به موجب ماده ۴۴ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی: “هرگونه تبانی از طریق قرارداد، توافق و یا تفاهم (اعم از کتبی، الکترونیکی، شفاهی و یا عملی) بین اشخاص که یک یا چند اثر زیر را به دنبال داشته باشد به نحوی که نتیجه آن بتواند اخلال در رقابت باشد، ممنوع است” و در ادامه ماده مزبور، به بیان موارد مربوطه پرداخته است. ماده ۴۵ نیز حکم ممنوعیت اقدامات یکجانبه‌ای که سبب اخلال در رقابت می‌شوند را اعلام نموده است.

بنابراین، به علت حساسیت اینگونه توافقات، انعقاد توافق عدم رقابت توسط بنگاه‌های تجاری نیاز به بررسی متن قرارداد توسط وکیلی مجرب در این حوزه دارد تا بدون وجود مانع قانونی، بنگاه‌ها بتوانند به طور موثر نتایج تلاش‌های فکری خود را در حیطه‌ی امنیت قرار دهند.